

Лекція № 4

Тема: Споживча кооперація України як соціально-економічна система кооперативних організацій. Основи організаційно-кооперативної роботи споживчої кооперації України

План:

1. Організаційні форми управління споживчою кооперацією України.
2. Організаційна побудова системи споживчої кооперації. Напрями подальшого реформування в системі споживчої кооперації.
3. Порядок ведення організаційно-кооперативної роботи.
4. Статутні основи споживчої кооперації України.

Самостійна робота:

1. Економічна та соціальна діяльність споживчої кооперації.
2. Соціально-економічні основи кооперування українців.

Організація та ведення пайового господарства споживчого товариства

Література

1. Конституція України.
2. Кодекс законів Про працю України,
3. Закон України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 року N 1087-IV
4. Матеріали XVI, XVII, XVIII (позачергового), XIX і XX з'їздів споживчої кооперації України.
5. Статут споживчого товариства.
6. Довідник інструктора організаційно-кооперативної роботи.
7. Хміль Ф.І. Організаційно-кооперативна робота. – К.: НМЦ "Укоопосвіта", 1996.

1. Організаційні форми управління споживчою кооперацією України

Як зазначено в р. 1 ст. 1 Закону України "Про споживчу кооперацію": "**Споживча кооперація в Україні** - це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою покращання свого економічного та соціального стану. Вона здійснює торговельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність, не заборонену чинним законодавством України, сприяє соціальному і культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, бере участь у міжнародному кооперативному русі".

Діяльність споживчої кооперації будується на принципах добровільності членства, демократизму, соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва, вільного господарського функціонування на основі ринкових відносин.

Споживча кооперація незалежна у своїй діяльності від органів державного управління, політичних та інших громадських організацій. Забороняється будь-яке втручання, що може обмежувати права споживчої кооперації або перешкоджати їх здійсненню, якщо це не передбачено законом.

Відносини, пов'язані зі створенням і діяльністю споживчої кооперації, регулюються Законом України "Про споживчу кооперацію" та іншими чинними законодавчими актами України.

Споживча кооперація - це система споживчих товариств і спілок, що функціонують на певній території. **Споживча кооперація України** - це система всеукраїнського масштабу, центральною спілкою якої є **Укркоопспілка**.

Споживчі товариства та їх спілки самостійно розробляють програми економічного та соціального розвитку, розгляданні, і затверджують їх на загальних зборах (зборах уповноважених), конференціях, з'їздах, радах. Вони мають повну господарську самостійність, покривають свої витрати за рахунок доходів від своєї господарської діяльності та забезпечують збереження власності споживчої кооперації.

Споживчі товариства та їх спілки, виходячи зі статутних вимог, мають право:

- створювати (реорганізовувати, ліквідовувати) для здійснення своїх статутних завдань будь-які підприємства, установи, організації, біржі, комерційні банки, фінансово-розрахункові центри, страхові товариства та інші об'єкти, діяльність яких не суперечить законам України;
- вступати як засновники або учасники до господарських товариств, спільних підприємств, асоціацій та інших об'єднань для вирішення господарських і соціальних завдань;
- придбавати майно державних підприємств та підприємств, створених на інших формах власності, а також інше майно і майнові права;
- одержувати у встановленому порядку земельні ділянки у користування.

Організації та підприємства споживчої кооперації формують товарні та матеріально-технічні ресурси за рахунок закупівель на договірних засадах у підприємств (виробників), в оптовій торгівлі, на біржах, аукціонах, шляхом заготівель сільськогосподарської продукції та сировини у громадян, фермерських господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, колективних господарств, виробництва

товарів на власних підприємствах та з інших джерел, не заборонених чинним законодавством України.

Забезпечення споживчої кооперації централізовано розподілюваними ресурсами здійснюється в тому самому порядку, що і забезпечення підприємств агропромислового комплексу України.

Доходи споживчих товариств та їх спілок формуються за рахунок коштів, одержуваних у результаті господарської діяльності, продажу цінних паперів та інших надходжень.

Після платежів у бюджет та інших обов'язкових відрахувань прибуток розподіляється загальними зборами членів споживчого товариства (зборами уповноважених) і радами відповідних спілок згідно з їх статутами.

Споживчі товариства, спілки та їх підприємства самостійно або на договірних засадах встановлюють вільні ціни і тарифи на продукцію виробничо-технічного призначення, сировину, сільськогосподарську продукцію та товари народного споживання, що виробляються і закупаються ними, надані послуги, виходячи з попиту і пропозицій, за винятком продукції, товарів та послуг, на які передбачено державне регулювання цін і тарифів.

Споживчі товариства, спілки та їх підприємства мають право відкривати на свій вибір у будь-якій установі банку поточні та вкладні (деPOSITні) рахунки, вільно розпоряджатися коштами, що є на цих рахунках. Споживчі товариства, спілки та їх підприємства мають право одержувати в установах банків, у підприємств і організацій позички та несуть повну відповідальність за дотримання кредитних договорів і розрахункової дисципліни.

Списання коштів із рахунків споживчих товариств, спілок та їх підприємств може провадитися тільки за їх згодою або за рішенням судових органів.

Споживчі товариства та їх спілки сприяють забезпеченню зайнятості населення шляхом створення робочих місць, розширення мережі підприємств, застосування гнучкого режиму праці, організації професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, передусім тих, які є членами споживчих товариств.

Споживчі товариства, їх спілки та підпорядковані їм підприємства мають право наймати та звільняти працівників, у т.ч. за контрактами, у випадках, передбачених Законами України, самостійно встановлювати форми, системи і розміри оплати праці осіб, які працюють за наймом.

Споживчі товариства та їх спілки гарантують своїм працівникам оплату праці відповідно до професії, кваліфікації та особистого трудового внеску, належні умови праці, а також забезпечують соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством України.

Дисциплінарні стягнення (включаючи звільнення з роботи) на осіб, які займають виборні платні посади в споживчому товаристві чи спілці споживчих товариств та їх відсторонення від роботи застосовуються в порядку, передбаченому їх статутами та чинним законодавством України.

Організації та підприємства споживчої кооперації забезпечують для працівників безпечні умови праці, у встановленому законодавством України порядку несуть відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю та працездатності працівників. Для охорони здоров'я і профілактики захворювань працівників у системі споживчої кооперації створюється мережа лікувально-профілактичних, санаторно-курортних та оздоровчих закладів.

Споживчі товариства та їх спілки ведуть облік результатів своєї діяльності, складають статистичну інформацію та адміністративні дані у порядку, встановленому законодавством, і несуть відповідальність за їх достовірність. Вимога іншої інформації, не встановленої законодавством, забороняється.

Ревізії фінансово-господарської діяльності споживчих товариств, спілок та підпорядкованих їм підприємств проводяться їх ревізійними комісіями (ревізорами) або контрольно-ревізійним апаратом відповідних спілок чи аудиторськими організаціями.

Таким чином, кооперативи задовольняють різноманітні потреби своїх членів, завдяки чому різняться функціями та організацією. В їх діяльності прослідковується соціальна місія споживчої кооперації, що полягає у забезпеченні членів споживчих товариств якісними товарами, побутовими, соціальними й культурними послугами, у наданні їм змоги уникати експлуатації торговельними посередниками, економити й таким чином ширше задовольняти свої споживчі потреби, а також у захисті своїх членів, працівників, клієнтів від порушень прав споживача.

Кооперацію слід розвивати так, щоб вона виконувала як слід свої господарсько-торговельні завдання, а разом з тим виконувала роль виховного культурного центру для України.

Господарська мета кооперації - забезпечувати своїх членів доброякісним і дешевим товаром та допомагати збувати вироблену продукцію.

Культурна діяльність кооперації:

- служити своїм членам, усьому населенню України;
- показати населенню переваги кооперативної ідеї.

Кооперативний рух, що блискавично поширюється у всьому світі, свідомо ставить перед собою велику економічну мету.

Економічна мета - витиснути приватного торговельника (щоб товар надходив від виробника до рук споживача без приватного посередника через кооперативні організації); зробити ціну на товар прийнятною для виробника і невисокою для споживача

Ціль кооперації є високоморальна, тому вся кооперативна робота ґрунтується, передусім, на моральності.

Кооперація розвивається і функціонує як сукупність кооперативів та їх спілок, об'єднаних спільною метою і багатоступеневою залежністю.

Найбільш чисельною є споживча кооперація.

1300 споживчих товариств об'єднані в 244 РСС та у 21 ОСС.

Уся ця вертикальна структура організаційно оформлена в межах Укркоопспілки, що є членом Міжнародного Кооперативного Альянсу.

Управління будь-якою соціально-економічною системою здійснюється шляхом застосування певної організаційної форми.

Під поняттям "організаційна форма управління" розуміють спосіб поєднання структурних частин організацій в єдине ціле, відповідно до її цілей, завдань і принципів функціонування.

Організаційні форми управління споживчої кооперації, які історично формувалися з моменту її виникнення як соціального явища, завжди знаходяться під впливом соціально-економічних процесів, що відбуваються у суспільстві, в якому вони функціонують.

Вплив зовнішнього середовища може змінювати організаційні форми існування й управління споживчої кооперації, не змінюючи її суті, що визначається метою та принципами діяльності споживчої кооперації.

Ієрархія організаційних форм управління споживчої кооперації України має такий вигляд:

Центральна спілка споживчих товариств України

Обласна спілка споживчих товариств України

Райспоживспілка

Споживче товариство

Первинною організаційною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство.

Кожне споживче товариство необхідно розглядати в єдності громадської організації та господарського підприємства. Це відрізняє його від інших соціальних об'єднань.

До споживчого товариства добровільно вступають не лише окремі фізичні особи, а й колективи, які:

- беруть участь в утворенні його колективної власності;
- спільно і на рівних правах управляють ним;
- несуть спільну матеріальну відповідальність за результати діяльності свого об'єднання;
- користуються його послугами.

Споживчі товариства на добровільних засадах можуть об'єднуватися у місцеві спілки і в ЦССТ України, а також мають право вільного виходу з них.

Взаємовідносини між споживчими товариствами та спілками базуються на статутних нормах кожної ланки та системи договорів між ними щодо розподілу і делегування виробничо-господарських і управлінських функцій.

Згідно із Законом України "Про споживчу кооперацію", спілки споживчих товариств не мають права здійснювати розпорядчі функції щодо споживчих товариств, які вони об'єднують.

Отже, система споживчої кооперації являє собою "м'яку" ієрархічну будову, оскільки споживспілки всіх рівнів позбавлені права безпосередньо втручатися у господарську діяльність споживчих товариств і низових спілок споживчих товариств.

Іншою особливістю споживчої кооперації є наявність на кожному рівні управління "паралельного" управління, що здійснюється органами громадсько-масового самоврядування, контролю та професійним апаратом управління.

Органи громадсько-масового самоврядування кожної ланки споживчої кооперації вирішують найважливіші питання діяльності споживспілки або споживчого товариства. Професійний апарат управління відносно самостійний при вирішенні оперативних питань господарської діяльності.

Роботою підприємств, що входять до складу споживчого товариства, споживспілок, керують особи на правах єдиноначальників.

Різноманітність організаційних форм діяльності підприємств споживчої кооперації дає можливість споживчим товариствам і споживспілкам обрати в кожному конкретному випадку ті з них, які є найбільш доцільними з економічної точки зору для системи споживчої кооперації та вигідні для обслуговуваного населення.

2. Організаційна побудова системи споживчої кооперації. Напрями подальшого реформування в системі споживчої кооперації

Виконавчо-розпорядчі органи управління кожної ланки споживчої кооперації створюють професійний апарат управління, що складається з фахівців, об'єднаних у відділи, групи, управління. Таким чином, у споживчих товариствах і споживспілках застосовується **лінійно-функціональна (штабна) організація управління, а в підприємствах споживчих товариств і споживспілках - лінійна.**

Професійний апарат управління споживчого товариства складається з Голови Правління, його заступників з торгівлі, із заготівель та з кадрів; з фахівців, об'єднаних у два відділи - бухгалтерію і торговельний відділ, та з окремих виконавців, включаючи технічних працівників.

Бухгалтерію споживчого товариства очолює головний бухгалтер. До її складу входять бухгалтери, що відповідають за окремі сфери обліково-фінансової роботи: облік товарно-матеріальних цінностей, грошей, пайовиків тощо. Головному бухгалтеру підпорядковуються також ревізор-інвентаризатор та касир.

Торговельний відділ споживчого товариства складається з товарознавців і товарознавців-організаторів торгівлі. Очолює торговельний відділ заступник Голови Правління споживчого товариства з торгівлі. У складі торговельного відділу може бути також інструктор або інженер-технолог ресторанного господарства. Якщо створено госпрозрахунковий підрозділ, в апарат входить директор його підрозділу.

Управлінські функції з окремих напрямів діяльності споживчого товариства здійснюють інструктор з організаційно-кооперативної роботи, інструктор (інспектор) з кадрів, Голова Ревізійної комісії, економісти (планово-економічна група) тощо. У складі апарату споживчого товариства є також секретар Правління.

Апарат управління райспоживспілки включає в себе підпорядковані Правлінню функціональні підрозділи, а також окремих фахівців і допоміжний персонал, який виконує функції обслуговування.

До функціональних підрозділів апарату управління райспоживспілки належать такі: торговельний відділ, планово-економічний відділ, відділ кадрів, бухгалтерія, а також окремі виконавці (юрисконсульт, інженер із техніки безпеки та ін.). До технічного персоналу відносять водіїв персональних автомобілів керівників райспоживспілки, секретаря-друкарку, завідувача архіву та ін.

Структурні підрозділи очолюють начальники відділів, а групи (сектори) - головні, провідні фахівці або фахівці першої категорії. Функції управління між Головою Правління і його заступниками, а також між підрозділами апарату управління розподіляють таким чином.

Голова Правління здійснює загальне керівництво бухгалтерською, фінансовою, контрольно-ревізійною, юридичною роботою, охороною праці, пожежною безпекою, діловодством. Йому підпорядковано також будівництво.

Заступник Голови Правління з торгівлі організовує торговельну діяльність, керує ресторанним господарством, транспортом райспоживспілки.

Заступник Голови Правління з економічних питань здійснює загальне керівництво планово-економічною роботою в системі райспоживспілки.

Заступник Голови Правління з кадрів очолює роботу з добору та розподілу кадрів, а також організаційно-кооперативну роботу.

Заступник Голови Правління із заготівель одночасно є директором райзаготконтори (райкоопзаготпрому).

Основні завдання і функції відділів апарату управління райспоживспілки такі.

Планово-економічний відділ забезпечує планування й аналіз господарської діяльності підприємств і організацій, а також підпорядковується безпосередньо райспоживспілці та здійснює оперативний облік виконання планів і завдань, складає статистичну звітність по підприємствах і об'єднаннях власного господарства, а також зведену статистичну звітність по споживчих товариствах.

Торговельний відділ виконує функції організації торгівлі та ресторанного господарства. Завданням відділу є: вивчення попиту сільського населення на товар, складання замовлень і укладання угод з постачальниками, організація завезення товарів у магазини, рекламна робота тощо.

Бухгалтерія веде облік і звітність, контролює фінансово-господарську діяльність, розробляє заходи щодо підвищення рентабельності галузей діяльності та забезпечення збереження кооперативної власності. У сучасних умовах господарювання на бухгалтерію райспоживспілки покладено також методичне забезпечення обліку та звітності у споживчих товариствах, підприємствах і об'єднаннях власного господарства.

Відділ кадрів і організаційно-кооперативної роботи добирає кадри та готує працівників масових професій (продавців, кухарів та ін.), організовує роботу споживчих товариств із членами кооперативів і населенням із кооперування та паснагромадження, розробляє заходи щодо закріплення кадрів і скорочення їх плинності.

У складі апарату управління райспоживспілки є також **група інженерно-технічного обслуговування**, що відповідає за стан холодильного та торговельно-

технологічного обладнання, охорону праці, протипожежні заходи на підприємствах власного підпорядкування та у споживчих товариствах.

Ревізійну роботу в райспоживспілці очолює Голова Ревізійної комісії. Він разом з іншими членами Ревізійної комісії, які працюють на громадських засадах, здійснює перевірки та ревізії спільних підприємств райспоживспілки і споживчих товариств району, а в разі потреби - підприємств споживчих товариств. Крім того, у складі професійного апарату управління райспоживспілки є 1-2 ревізори, які працюють спільно з членами Ревізійної комісії.

Організаційна побудова апарату управління Укркоопспілки, обласних споживспілок має спільні принципові основи, зумовлені використанням типових структур, виконанням споріднених функцій і однорідності галузей господарської діяльності.

Галузеві управління - це організація торгівлі, організація сфери платних послуг населення, ресторанного господарства, заготівель, також транспортний відділ, юридичний відділ з арбітражним судом, управління зовнішньоекономічних зв'язків, канцелярія правління, інформаційно-диспетчерський відділ, господарський відділ.

Структуру апарату управління у кожній споживспілці розробляють індивідуально, виходячи із загальних функцій споживспілки та масштабів її діяльності. Так, в Укркоопспілці є головні управління, управління, відділи, сектори і групи. В облспоживспілках - управління, відділи, сектори і групи.

Діяльність структурних підрозділів та посадових осіб апарату управління споживспілок і споживчих товариств регламентується відповідними положеннями та посадовими інструкціями.

Запровадження ринкових відносин у національній економіці України потребує змін у функціях, а отже, і в структурі апарату споживчої кооперації.

Тенденції розвитку кооперативної діяльності

На сучасному етапі в міжнародному кооперативному русі спостерігаються **тенденції, які істотно впливають на розвиток національної споживчої кооперації**, а саме:

1. Активізація міжнародного співробітництва у регіональному та глобальному масштабах, що в умовах глобалізації економіки та інформаційної революції зумовлює необхідність забезпечення потреби в ресурсах.
2. Проникнення кооперації в нові сфери людської життєдіяльності пов'язано з політикою переведення соціальних послуг з-під відання держави у приватний сектор.
3. Розростання кооперативного підприємництва у сфері фінансів.
4. Відносна стабілізація типів кооперації та зростання кількості багатofункціональних (універсальних) кооперативів, що виявилось у стабілізації частки кооперативної роздрібно́ї торгівлі у загальному товарообігу країн Західної Європи.
5. Перебудова організаційних і господарських засад споживчої кооперації шляхом об'єднання дрібних і середніх кооперативів у регіональні товариства; злиття товариств оптових закупівель і центральних спілок споживчої кооперації в єдину спілку; утворення єдиного споживчого кооперативу в країні (як наприклад, невеликі держави

Європи); утворення змішаних кооперативно-акціонерних товариств.

6. Підвищення ролі універсальних товариств у кооперативному секторі економіки, що визначається створенням установ для страхування та кредитування своїх членів, підприємств побутових і соціальних послуг, житлово-будівельних комбінатів тощо.

Для об'єктивного аналізу структурних змін у споживчій кооперації та перспективної оцінки її розвитку, крім соціально-економічного стану, надзвичайно важливо визначити домінуючі тенденції.

Найбільш вираженою тенденцією для споживчої кооперації є тенденція зростання. Вона проявляється в позитивній динаміці таких базових показників, як валовий оборот основних галузей споживчої кооперації, інвестиції та прибутки.

Одночасне зростання даних показників переконливо свідчить про створення передумов для виходу з кризи та підвищення конкурентоспроможності основних галузей діяльності споживчої кооперації.

Друга позитивна тенденція - це зміцнення фінансової системи споживчої кооперації. Динаміка валового і операційного прибутку має стійкий характер. Зростає рівень забезпечення споживчої кооперації власним капіталом. У цілому коефіцієнт загальної ліквідності зріс за останні п'ять років майже на 50 % і підтверджує відсутність загрози банкрутства для системи.

Наступна позитивна тенденція виявляється в посиленні соціальної місії. Як соціальна організація людей споживча кооперація стимулює розвиток соціальної діяльності, що конкретизується у соціальному обслуговуванні, соціальній орієнтації економічної діяльності, соціальному захисті, соціальних гарантіях і соціальній відповідальності.

Серед загальних позитивних тенденцій особливо слід відзначити **тенденцію активізації національного кооперативного руху, насамперед, посилення впливу системи та безпосередньо Укоопспілки на розширення кооперативного руху через організаційні, законодавчі, наукові, інформаційно-просвітницькі ініціативи.**

У складних умовах перехідного періоду Укоопспілка ініціювала створення координаційного центру розвитку різних видів кооперації в Україні - **Національного кооперативного альянсу.**

За активної участі науковців і фахівців-практиків Укоопспілки було підготовлено та прийнято Верховною Радою України Закони України: "Про кооперацію", "Про споживчу кооперацію", "Про кредитні товариства", "Про сільськогосподарську кооперацію", Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України щодо кооперації. Зусиллями вчених було розроблено Концепцію національного кооперативного руху і Стратегію розвитку споживчої кооперації до 2015 року, видано значну кількість фундаментальних підручників та монографій із проблем кооперації.

Усе це заклало підвалини для прогресуючої тенденції розвитку не лише споживчої кооперації, а й інших систем, зокрема сільськогосподарських, виробничих та обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок, кооперативів соціально-культурного обслуговування.

Тенденція активізації кооперативного розвитку виразно проявляється також у діяльності споживчої кооперації. Про це свідчить позитивна динаміка таких показників споживспілок, як темпи росту товарообороту, продаж товарів на одну особу, зростання інвестицій, власних оборотних коштів, пайових внесків, валового прибутку.

Стратегічні напрями розвитку споживчої кооперації та її інтеграція

Споживча кооперація відображає характерні ознаки та цінності суспільного устрою, в якому вона функціонує, тому стратегічні напрями її подальшої діяльності об'єктивно пов'язані зі стратегією соціально-економічного розвитку країни та повинні всебічно враховувати характер і наслідки глобалізаційних процесів.

У "Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 - 2015)" накреслено орієнтири перспективного розвитку кооперації в цілому і споживчої кооперації зокрема. Ними передбачено розширення кооперативного сектору економіки та інтеграцію кооперативних систем, посилення соціальної місії потенціалу кооперації в економічному зростанні та соціальному розвитку України.

Враховуючи, що інтереси суспільства збігаються з цілями кооперації, саме ця платформа є визначальною при виборі пріоритетів розвитку. *У такому контексті найголовнішим стратегічним напрямом розвитку споживчої кооперації, як і всієї вітчизняної економіки, є перехід до моделі інвестиційно-інноваційного розвитку.*

Необхідність відновлення інвестиційної динаміки в споживчій кооперації зумовлено тим, що нині, в умовах ринкового середовища і наростаючої конкуренції, ресурсний потенціал системи не повністю відповідає жорстким ринковим вимогам.

Стає очевидно, що поступальний розвиток кооперації на базі потужного ресурсного потенціалу необхідно здійснити шляхом активізації інвестиційної політики і стимулювання інноваційної діяльності. Це потребує:

по-перше, суттєвого розширення бази інвестиційних ресурсів, доведення фінансових інвестицій у необоротних активах споживчої кооперації до 500 - 550 млн. грн на рік;

по-друге, посилення інвестиційної активності кооператорів, а також населення через пайові механізми та кредитні спілки. Ці джерела реальні, оскільки заощадження населення інтенсивно зростають;

по-третє, залучення кредитних ресурсів для перспективного інвестування у нові основні засоби, технології, високотехнологічні проекти, в т.ч. шляхом спрощення доступу зовнішніх і зарубіжних інвесторів у системі споживчої кооперації;

по-четверте, формування умов для ефективного розвитку інвестиційної діяльності, диверсифікації та якісного оновлення матеріально-технічного потенціалу споживчої кооперації. Тут важливо активізувати наукові дослідження вчених вищих навчальних закладів системи у сфері нових технологій, методів господарювання, організації і управління, а також створити в споживчій кооперації технопарки, центри досвіду, інноваційні фонди для активізації інноваційної діяльності.

Другий стратегічний напрям - це оптимізація галузевої структури і диверсифікація господарської діяльності споживчої кооперації. Він зумовлений

загальною необхідністю суттєвого прискорення розвитку реального сектору економіки, зміцнення його конкурентоздатності.

Отже, стратегічна лінія полягає у:

➤ збереженні життєздатних галузей господарської діяльності споживчої кооперації, забезпечення випереджаючого розвитку торгівлі, ресторанного господарства, сфери послуг, заготівель і виробництва. У цьому напрямі пріоритетним є розвиток кооперативної торгівлі, причому, насамперед, у сільській місцевості;

➤ розвитку нових галузей господарської та економічної діяльності, туризму, готельного господарства, наданні фінансово-кредитних, лізингових, страхових послуг.

Важливим стратегічним напрямом слід вважати активну участь споживчої кооперації у реалізації політики соціально-економічного розвитку села і сільських територій.

У сфері торгівлі необхідно суттєво збільшити обсяги продажу товарів населенню з метою підвищення частки сільського обороту з 8 % до 15-20 %, і тим самим скоротити розрив між товарооборотом на одну людину в містах і сільській місцевості. Важливо також покращити структуру товарообороту за рахунок збільшення продажу непродовольчих товарів, головним чином, господарського, будівельного, сільськогосподарського призначення. Потребує розвитку торгівля фармацевтичними товарами.

У сфері послуг слід прискорено розвивати побутові, соціально-культурні, транспортні послуги, а також послуги технічного обслуговування, прокатні, комунальні, інформаційні, посередницькі та інші. Нині оборот послуг на одного сільського жителя у 10 - 12 разів нижчий, ніж у містах.

У заготівельно-виробничій сфері стратегію кооперації повинно бути спрямовано на інтеграцію з аграріями, створення обслуговуючих кооператорів, залучення в оборот агропродовольчих ресурсів, денатуралізацію доходів сільського населення. У цілому завдання споживчої кооперації у сфері перебудови села настільки складні та масштабні, що стає об'єктивною необхідністю її офіційного включення до "Комплексної програми підтримки і розвитку українського села (2006 -2040 рр.)".

3. Порядок ведення організаційно-кооперативної роботи

Основний зміст організаційно-кооперативної роботи полягає у здійсненні кооперування населення та забезпечення функціонування всього механізму демократичного самоуправління, забезпечення дотримання та розвитку демократичних основ кооперативної діяльності.

В організаційно-кооперативній роботі, що пов'язана з дотриманням кооперативної демократії, слід відмітити такі основні напрями:

➤ безпосередня робота щодо підвищення соціальної активності членів» споживчих товариств, їх ролі в управлінні справами своїх кооперативів і кооперації в цілому;

- удосконалення структури кооперативних органів, стилю і методів роботи виборних управління і контролю, апаратів управління споживчих товариств і спілок;
- масова робота в трудових колективах споживчої кооперації.

Реалізація завдань даних напрямів залежить, перш за все, від чіткого й ефектнішого виконання рішень органів управління споживчої кооперації. У центрі уваги повинні бути дотримання демократичних кооперативних принципів у діяльності споживчого товариства, спілки, вимог кооперативних статутів, більш широке залучення членів-пайовиків в управління кооперативним господарством. **Одне із головних завдань організаційно-кооперативної роботи** - посилення ролі пайовика у діяльності споживчих товариств, сприянні його самореалізації через активну участь у громадському і культурному житті кооперативу.

В організаційно-кооперативній роботі можна виділити три напрями:

- кооперативне будівництво і розвиток внутрішньо-кооперативної демократії;
- організаційно-методична робота;
- виховна, культурно-масова і спортивна робота.

Основною ділянкою організаційно-кооперативної роботи є кооперативне будівництво і розвиток внутрішньокооперативної демократії. Конкретним наповненням цієї ділянки організаційно-кооперативної роботи є:

- розробка і реалізація планів кооперування населення і паєнагромадження;
- організація ведення обліку пайовиків і пайового господарства;
- організація та контроль виконання рішень вищих органів управління споживчих товариств і споживспілок;
- планування і здійснення заходів щодо створення та зміцнення кооперативних дільниць;
- розробка заходів щодо реалізації наказів і критичних зауважень;
- розробка форм участі трудових колективів в управлінні кооперативним господарством;
- розробка пропозицій з удосконалення організаційної структури споживчої кооперації, структури та методів роботи органів громадського самоврядування і контролю та професійного апарату управління.

Кооперативне будівництво і розвиток внутрішньокооперативної демократії повинні бути спрямовані на посилення реального впливу пайовиків на господарську та соціальну діяльність споживчої кооперації, удосконалення форм і методів участі пайовиків в управлінні, орієнтацією діяльності споживчих товариств і споживспілок на задоволення потреб пайовиків та обслуговуючого населення у товарах і послугах.

Організаційно-методична робота полягає у здійсненні пропагандистської діяльності споживчих товариств і споживспілок. Для цього необхідно, щоб оргінструкторський апарат встановив ділові контакти з пресою, радіо, телебаченням, організував підготовку та випуск брошур, бюлетенів, плакатів, листівок із питань діяльності споживчої кооперації. По суті, основним завданням даного напрямку

організаційно-кооперативної роботи є створення позитивного іміджу споживчої кооперації в цілому та у громадській свідомості.

Виховна, культурно-масова і спортивна робота охоплює організацію виховних заходів із пайовиками, працівниками споживчої кооперації та з молоддю; організацію культурно-масової роботи і дозвілля працівників споживчої кооперації (гуртки художньої самодіяльності, клуби за інтересами, бібліотеки тощо); сприяє проведенню фізкультурно-масової роботи на селі, створенню спортивних гуртків, секцій, груп здоров'я, проведенню спортивних змагань серед пайовиків і працівників споживчої кооперації.

У сучасних умовах сутність організаційно-кооперативної роботи полягає у відродженні довіри пайовиків до споживчої кооперації.

Загалом, усією своєю діяльністю працівники організаційно-кооперативної служби повинні сприяти вдосконаленню форм і методів нашої роботи, зміцненню зв'язків органів управління і контролю з пайовиками, широкій гласності та досягненню ефективності заходів, що здійснюються в системі. У вирішенні цих завдань, необхідно тісно взаємодіяти зі службами споживчих товариств, спілками, директорами підприємств, об'єднань, профспілковими організаціями та кооперативними активами.

4. Статутні основи споживчої кооперації України

При формуванні організаційної структури управління споживчою кооперацією важливо охопити всі управлінські завдання, виявити і узгодити щодо кожного органу управління систему функцій, прав і відповідальності. **З метою налагодження координаційної діяльності органів самоврядування як у певній ланці управління, так і між органами різних ланок, необхідно організаційно оформляти зв'язки та стосунки між ними шляхом розробки й затвердження статутів організації споживчої кооперації усіх рівнів.**

Роль статутів організацій споживчої кооперації полягає у правовому закріпленні організаційно-економічної самостійності й відокремленості системи в цілому та її складових частин. Статути організацій споживчої кооперації регулюють як внутрішні взаємовідносини всередині системи між органами її управління, так і між організаціями споживчої кооперації, з органами державного управління, організаціями і підприємствами інших галузей національної економіки.

Статут конкретної кооперативної організації розробляється і затверджується на підставі Примірного статуту відповідної ланки кооперативного управління.

Орган управління кожної ланки має право вносити до тексту діючого Статуту необхідні зміни, уточнення і доповнення, зберігаючи загальну структуру статуту. Стабільність останнього забезпечує дотримання закономірності єдності систем управління. Разом з тим кожна кооперативна організація має право вносити до статуту положення, що відображають специфіку її функціонування.

Діючі нині Примірні статuti організацій споживчої кооперації і Статут Укroоcпiлки затверджено в новій редакції Постановою ХХ з'їзду споживчої кооперації України від 18 березня 2009 р.

Практика діяльності споживчої кооперації засвідчує, що статuti її організацій не є чимось незмінним. Вони відносно стабільні у своїй структурі, але за змістом відображають соціально-економічні умови функціонування споживчої кооперації у той чи інший період.

Статут споживчого товариства, його зміст, значення, порядок розробки, прийняття та реєстрації

Кооператив створюється його засновниками на добровільних засадах. Засновниками кооперативу можуть бути громадяни України та юридичні особи, зареєстровані в Україні, іноземні фізичні та юридичні особи й особи без громадянства. Рішення про створення кооперативу приймається його установчими зборами.

Важливим витокoм кооперативного права є засновницькі документи кооперативу. До них відносять установчий договір та статут.

Статут - це прийнятий відповідно до чинного законодавства основний документ, затверджений засновниками кооперативу, яким визначається його правове становище, регулює його господарську та громадську діяльність.

Даний документ регулює відносини між членами споживчого товариства, визначає їх права і відповідальність, його організаційну побудову, спосіб управління, унормовує стосунки зі сторонніми фізичними та юридичними особами тощо. **Статут можна назвати своєрідною конституцією товариства, всі норми якої мають обов'язкову силу для кожного кооператора, незалежно від того, яку посаду він обіймає.** Він також повинен забезпечувати вирішення конфліктів і непорозумінь, які можуть виникати між членами товариства чи між кооперативом та фізичними або юридичними особами в процесі їх співпраці.

Без статуту кооператив навіть не може виступати як юридична особа. Лише після реєстрації свого статуту у відповідних державних інституціях він набуває цього статусу. В Україні реєстрація статутів кооперативів на даний час проходить у спеціальному відділі держадміністрації.

Діючі нині Примірні статuti організацій споживчої кооперації складаються з шести розділів.

У першому розділі "**Загальні положення**" вміщено загальні принципи діяльності споживчої кооперації України, підкреслюється, що основною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство, міститься назва кооперативу, місце його розташування та район діяльності. Визначено сферу діяльності та основні завдання кооперативу. Також зазначається, до складу якої спілки входить споживче товариство.

У другому розділі "**Членство, права і обов'язки членів споживчого товариства**" обумовлюється порядок вступу до споживчого товариства або споживспілки, перелічуються права і обов'язки членів.

Третій розділ "Органи управління і контролю споживчого товариства" містить перелік цих органів, їх функції та встановлює порядок формування і діяльності даних органів.

У четвертому розділі "Власність споживчого товариства" названо об'єкти власності, визначено суб'єктів, що здійснюють права власності, складові частини компетенції органів управління з розпорядження власністю споживчого товариства.

П'ятий розділ "Економічна і соціальна діяльність споживчого товариства" обумовлює повну господарську самостійність споживчого товариства, містить напрями діяльності, регламентує порядок взаємовідносин з органами державного управління, визначає порядок розподілу прибутку, одержаного від господарської діяльності.

У шостому розділі "Реорганізація та ліквідація споживчого товариства" подано поняття реорганізації кооперативу, визначено порядок їх ліквідації відповідно до Закону України "Про споживчу кооперацію".

Практика діяльності споживчої кооперації засвідчує, що статuti її організації не є чимось незмінним. Вони відносно стабільні у своїй структурі, але за змістом відображають соціально-економічні умови функціонування споживчої кооперації у той чи інший період.